

NIEUWS UIT LAMBARENE

Bureau van uitgifte: Twelloscheweg 19, Deventer.

Nummer 11.

GRATIS.

April 1938.

Voor de consultatie-barak. Patiënten wachten op den dokter.

Brieven uit het Hospitaal te Lambarene.

—o—

Brief van Dr. Albert Schweitzer.

Zondag 19 Sept. 1937.

Al dagen lang ligt een blauwe nevel over de wouden. 's Avonds overal licht van vuren aan de horizon. De nevel en de vuurschijn komen van 't afbranden van de bossen, die gedurende 't droge jaargetijde voor de aanwinst van nieuwe grond voor aanplantingen gevelde worden. Na de zoste Sept. komt doorgaans de eerste regen. Daarom worden nu de

gevelde bomen in brand gestoken. De brand' houdt weken lang aan.

De machtige stammen, ook als ze engszins droog zijn, worden door de gloed slechts langzaam en onvoldoende verteerd. Gewoonlijk spruiten het gezaaide maïs en de geplante bananenstruiken op uit een chaos van verkoolde takken, stammen en stronken.

Als in deze tijd van 't jaar de rode schijn 's avonds aan de hemel staat, grijpt me deernis aan met al 't arme gedierte, dat in dit vuur te gronde moet gaan. In 't oude China werd 't afbranden van 't bos, omdat 't een jam-

merlijke dood voor zovele wezens betekende, als een onrecht gezien.

Voor de inboorlingen hier echter is 't een noodzakelijkheid. De woudreuzen kunnen niet stukgehakt en weggebracht worden. En wat zouden de mensen met al 't hout doen?

Als wij bos omhakken om de aanplanting van 't hospitaal uit te breiden, laten we de grote stammen liggen; we slaan echter de takken af, als ze niet te dik zijn en brengen het zo verkregen hout naar huis.

Bij ons hospitaalwerk hebben we heel veel brandhout nodig. Wat al moeite en kosten moeten we ons getroosten om een Hectare land te winnen, omdat we, om 't hout niet te verliezen, van 't afbranden moeten afzien.

Het afbranden van 't woud is echter niet alleen de eenvoudigste en goedkoopste manier om de grond voor de verbouwing vrij te krijgen, maar heeft ook nog het voordeel, dat de overvloedige as voor een goede bemesting zorgt. Omdat de inboorlingen geen vee bezitten, kunnen ze anders helemaal niet bemesten.

De grond van een zo gewonnen aanplanting draagt drie jaren lang. Daarna is hij uitgeput. Alle drie jaar moeten de inboorlingen dus 't grote werk van 't vellen van een nieuw stuk bos op zich nemen.

In de maanden, die voorbij gingen, sedert ik de laatste keer in Februari over 't ziekenhuis bericht gaf, hebben we ingespannen gewerkt. Buitengewoon zwaar waren Maart, April en Mei, die bij ons, zuidelijk van de Aequator, de zomer- en nazomermaanden zijn. Ze waren dit jaar ook nog buitengewoon heet.

Aan 't einde van de maand Mei hadden we al even veel operaties verricht als gedurende 't hele jaar 1936. Zo kwamen we tot 70 grotere operaties. Eind April bevinden zich 50 mensen in 't hospitaal, die erop wachten voor een operatie aan de beurt te komen.

Bij twee tot drie operaties per dag kunnen de beide verpleegsters, die de dienst in de operatiezaal hebben en de geopereerden verplegen, 't werk nauwelijks af. Hoeveel tijd en moeite hebben ze alleen reeds nodig, opdat 't vele voor zulk een operatie benodigde wasgoed op de goede manier gereinigd en gesteriliseerd wordt!

Op de zwarte wasvrouwen kunnen ze niet rekenen. Ze moeten overal zelf bij zijn en zien of 't goed gaat. En hoeveel tijd eist 't dagelijks verbinden van de vele geopereerden! De vele uitgaven, die dit overvloedig gebruik van zo duur chirurgisch materiaal met zich brengt, geven ons zware zorgen.

In de tweede helft van Maart worden ons meerdere nachten achter elkaar mensen met beenbreuken door ongelukken op houtplaatsen, gebracht. Dat wil zeggen, dat doktoren en verpleegsters meerdere dagen achtereen dienst moeten doen, zonder dat ze voldoende rust kunnen nemen.

Merkwaardig gaat 't bij ons toe met een aantal mensen, die ver uit 't binnenland voor een breuk-operatie komen. De heel lange en heel moeilijke reis doorstaan ze goed. Maar kort na aankomst moesten vier van hen wegens beklemming dadelijk geopereerd worden. Onderweg hadden ze nauwelijks genoeg te eten gehad. Bij ons overeten ze zich dan, wat de beklemming van de breuk veroorzaakt.

In Mei werd ons een oude man ge-

bracht, die sedert 10 dagen met bekleemde breuk in zijn hut lag. Omdat de mensen van 't dorp zich in een op een afstand gelegen aanplanting bevonden en zijn gebrekkige vrouw niet in staat was hulp te halen, moest hij onder verschrikkelijke pijn zo lang wachten, tot er eindelijk mensen gevonden werden, die hem in een kano tot ons brachten. Jammer genoeg konden we alleen nog zijn pijn verminderen, maar hem niet redden.

Dat mensen met bekleemde breuk eerst laat bij ons gebracht worden, komt nog te vaak voor. In vele gevallen zijn daaraan de grote afstanden schuld, vooral als de zieke verre afstanden op moeilijke oerwoudpaden bergop en bergaf en door brede, aan de rivier gelegen moerassen gedragen moet worden.

Dikwijls echter gaat ook kostbare tijd verloren, omdat de zieken eerst aan de inlandse medicijnmeesters overgeleverd waren of omdat hun familieleden tegen de moeite van de verre tocht opzien.

Is het te lang ingeklemde stuk darm al aan het afsterven, dan moeten we 't uitsnijden en de beide gezonde einden van de darm aan elkaar naaien, wat in vele gevallen, als de algemene toestand van de zieke nog niet al te slecht is, redding betekent. Nadat de darm genaaid is, moet deze, tot dat de beide einden enigszins met elkaar vergroeid zijn, natuurlijk rustig gehouden worden.

De zieke mag dus enige tijd noch spijs noch drank tot zich nemen. Ofschoon we onze wilden na zulke operaties zo goed 't kan bewaken, gebeurt 't toch altijd weer, dat ze zich aan 't gebod, welks bedoeling ze niet begrijpen, niet storen en zich na enige uren door hun begeleiders eten en drinken ver-

schaffen, wat ze merkwaardiger wijze niet altijd, zoals we verwachtten zouden, met de dood bekopen.

Dat geopereerden zich de nacht na de operatie het verband afrukken, omdat 't hun niet gemakkelijk zit, of opstaan en een bad in de rivier nemen om de operatiewond te verkoelen, komt hier herhaaldelijk voor. Gewoonlijk loopt 't zonder schade af.

Dat nog niet veel meer dwaasheden begaan worden is de verdienste van Labama en Piebi, de beide zwarte helpers, die 't toezicht in de zaal der geopereerden hebben. Piebi is een van onze vroegere geopereerden. Hij bezit nu nog één nier.

Elephantiasis-gezwollen krijgen we vaak te zien. De grootste die we in de laatste tijd opereerden, woog 32 K.G.

De beenbreuken behandelen we geregeld in het verband naar de methode van Kirschner en hebben goede resultaten daarmee. In 't rustig liggen kunnen de mensen zich spoedig schikken. We brengen ze allen in dezelfde barak onder. Op de nieuwelingen werkt dan 't voorbeeld van diegenen, die reeds langer liggen en daarbij welgemoed zijn.

Als 't maar enigszins mogelijk is, doen we de operaties niet met ether- of chloroformnarcose, maar met plaatselijke verdoving. We doen dit ook bij de grote elephantiasis-gezwollen, waarvoor we vroeger de Lumbal-anaesthesie dachten nodig te hebben.

Dat vrouwen door operatie van onderlijfsgezwollen bevrijd kunnen worden, is, na enige goed geslaagde operatiegevallen, in 't land bekend geworden. Zo komen gedurig meer vrouwen, die bij ons van zulk lijden genezing zoeken. Laatst hadden we een myoom van 11 K.G. te opereren.

Aan boosaardige gezwellen zien we somtijds sarkomen. Carcinomen komen uiterst zelden voor.

Sedert 't bestaan van 't ziekenhuis kwamen we nooit in de gelegenheid een blindedarm-operatie bij inboorlingen te doen. Daarentegen komen maagzweren bij hen niet zelden voor. We behandelen ze met Alucol Wander, Forantil-Bayer en Larostidin Roche en hebben daar goede resultaten mee. Ook een patiënt, die door zijn maagzweer bijna doodgebloed was, konden we redden. Daar hij een goede knutselaar is, repareert hij voor ons uit dankbaarheid de in dit klimaat eeuwig zieke uurwerken.

De van de operatie genezenen, die de terugreis naar de binnenlanden ondernemen, krijgen van ons in de laatste tijd een grote zak van grove stof mee, waarin ze de dingen, die ze bij zich hebben, kunnen stoppen en gemakkelijk kunnen dragen. We zagen 't niet graag, als ze met een hoeveelheid zakken en zakjes vertrokken. De zak kan hun 's nachts ook als bedekking dienen. We geven hun bananen, maniok en rijst mee, zoveel ze kunnen dragen. Daar deze voorraad slechts voor 4 à 5 dagen toereikend is en ze misschien 2 maanden onderweg zijn, krijgt nog ieder een zakje met zout mee, waarvoor hij zich, omdat zout in de binnenlanden als geld waarde heeft, onderweg voedingsmiddelen kan kopen. Met 't zout betalen ze ook 't veergeld, als ze zich over de rivier moeten laten zetten. Zonder vergoeding zetten de inboorlingen degenen, die tot een andere stam behoren, niet over.

Laatst ging 't er om, 24 genezen geopereerden uit 't binnenland naar huis te krijgen. We moesten hen tot

Sindara zowat 160 K.M. stroomafwaarts tot aan de stroomversnelling van de N. Gounje, de grote zijarm van de Ogowe vervoeren, vanwaar hun weg dan zuidwaarts over land gaat.

Daar de waterstand zoals gewoonlijk door 't droge jaargetijde zo laag was, zodat de boten, die deze afstand gewoonlijk afleggen en daarbij onze mensen meenemen, niet stroomopwaarts konden en we toch deze 24 door heimwee geplaagde eters kwijt wilden, stelde ons een handelshuis op onze vraag vriendelijk een grote motorboot ter beschikking. Zuster Meta begeleidde de mensen op de tocht. Het was de eerste keer sinds haar verblijf in 't ziekenhuis, dat ze er eens uitkwam. Bij de afvaart in de vroege morgen was 't, wat hier zelden voorkomt, zo koud, dat de mensen om de warme plaatsen in de nabijheid van de motor vochten. Onderweg moesten ze meermalen uitstappen en de boot over de ondiepten slepen. 's Avonds bij de aankomst aan de stroomversnelling trof zuster Meta daar 14 patiënten uit de binnenlanden aan, die al weken lang op een gelegenheid hadden gewacht om voor een operatie naar 't ziekenhuis te gaan; ze konden 't haast niet begrijpen dat 't nu met 't wachten en de honger uit was en dat ze de volgende morgen in de mooie boot de rivier zouden afvaren.

Gedurende 't oponthoud in Sindara hoorde zuster Meta een jonge man uit een naburig dorp, die in een kano in de nabijheid van de motorboot aan 't visen was, zingen: „Eens was ik op school om te leren. Daarna heb ik 't vaatwerk bij den gouverneur gewassen. Maar nu ben ik vrij en gelukkig”.

Zeer veel werk hadden we deze zomer

met een zwarten jager, die door een geweldige gorilla mishandeld was geworden. Hij had hem door een schot verwond en liet verder van hem af, omdat hij geen munitie meer had. Zonder dat hij 't wist, volgde de gorilla hem, toen hij zich naar huis begaf, wachtte hem in de nabijheid van zijn hut op en overviel hem van achteren, toen hij er weer uitging. Hij wierp hem als een bal in de hoogte en bracht hem vreselijke beten over 't hele lichaam toe. Om deze te reinigen en te verbinden hadden we een narcose van over de 2 uur. Het duurde maanden, vóór hij met een zwaar verminkte hand, het ziekenhuis kon verlaten.

Meermalen hebben we mensen te behandelen, die door slangen gebeten werden. Daar 't niet met zekerheid vast te stellen is of 't de beet van een vergiftige slang was, krijgen allen inspuitingen met serum tegen slangenvergift. Een man, die na een slangenbeet in de arm te laat kwam, konden we 't leven redden, maar we moesten hem de afstervende arm afzetten.

Toen zuster Emma Hausknecht laatst 's morgens in onze motorboot stapte, rukten de zwarten, die haar op de boot begeleiden zouden, haar terug. Ze hadden onder de bank in de nabijheid van de motor een slang, die daar opgerold lag, ontdekt. Uit haar rust gestoord schoot ze met een sprong over boord in 't water.

Men kan hier ten opzichte van de slangen niet voorzichtig genoeg zijn. Gaat men op bospaden, dan moet men altijd een paar inboorlingen met grote messen vooruit laten gaan. Deze zijn veel beter geoefend op slangen te letten dan wij. Een kleine troost is 't

voor ons, dat er in Afrika — b.v. in Nigeria — streken zijn, die nog rijker met slangen gezegend zijn dan de onze.

Tegenwoordig komen voortdurend mensen met amoebendysenterie bij ons. Wat ben ik blij, dat we een ruime, luchtige barak en een afgerasterde tuin hebben om ze van de overige patiënten af te zonderen.

Toch komt 't nog soms voor, dat de inwoners van 't ziekenhuis amoebendysenterie krijgen. Gewoonlijk komt deze besmetting daardoor, dat 't ziekenhuis mensen herbergt, die aan een chronische vorm van deze ziekte lijden, het echter verzwijgen om niet de geïsoleerde barakken te moeten betrekken.

Omdat 't met de houthandel tegenwoordig niet zo heel goed gaat en daardoor de arbeidskrachten van 't land niet geheel in beslag zijn genomen, wijden zich de inboorlingen meer dan vroeger aan hun aanplantingen. Terwijl dus voldoende inheemsche voedingsmiddelen (bananen, maïs en maniok) voorhanden zijn, wordt in de dorpen en in de houtplantages weinig rijst — die hier niet verbouwd, maar uit Indië geïmporteerd wordt — als voedsel gebruikt. Daarom hebben we sinds enige tijd tamelijk zelden gevallen van beri-beri. Beri-beri is een door gebrek aan vitaminen B¹ veroorzaakte ziekte, die in 't bijzonder veel voorkomt, als de mensen bijna uitsluitend rijst eten.

* * *

Zondag, 26 December 1937.

Toen ik in 't begin van dit jaar hier aankwam, nam ik me voor, me ditmaal niet met de bouwarbeid te zullen be-

moeien. Dit plan bleef ik tot in de loop van Mei trouw. Toen echter moest ik bekennen, dat verschillende gebouwen noodzakelijk moesten worden hersteld. Het dringendste was een grondige reparatie van de barak voor de ouderloze zuigelingen, die bij ons met de fles gevoed worden. De vloer, waarvoor ik indertijd, toen ik ze bouwde, het hout moest nemen, dat ik maar krijgen kon, was vergaan en het ijzergaas voor beschutting tegen muskieten doorgeroest om van andere onaangenaamheden maar niet te spreken. Hoe verheugde ik mij toen de arme schepseltjes in de weer in goeden toestand gebrachte luchtige en lichte vertrekken opgenomen waren.

Daarna moest ik, op verzoek van de verpleegsters besluiten een aanbouw aan een der barakken te maken om enige ruimte meer te krijgen voor 't onderbrengen van de geopereerden. Toen ik hiermee bezig was, bemerkte ik met schrik, dat nog een heel wat zwaarder werk mij wachtte. Enige jaren geleden was ik begonnen de houten palen, waarop mijn gebouwen rusten, door betonpijlers te vervangen. Nu zag ik, dat ik dit werk tot 't eind moest doorzetten. Ik had gemeend, dat de machtige, goed aangekoolde palen van hard hout van de grote barakken der geopereerden, van de consultatiekamer en van ons grote woonhuis nog in zo goeden toestand waren, dat ze 't nog 2 tot 3 jaar konden houden. Maar bij nauwkeurig onderzoek bleek, dat het gedeelte van de palen, dat in de grond zat, in de laatste jaren meer en meer was begonnen te verrotten. Een zware tornado zou de zo gebrekkig gefundeerde gebouwen noodlottig kunnen worden. Dus moest ik besluiten nu ook deze palen

van hout te vervangen door betonpijlers.

De beslissing werd voor mij lichter, daar ik zuster Emma Hausknecht, die van zulk werk verstand heeft, tot mijn beschikking had. Ze stelde de haar toekomende terugreis maanden uit om mij bij 't bouwen te helpen. Dat ik de grote uitgave voor cement, hard hout en gegolfd plaatijzer wagen durfde, dank ik aan mijn goeden vriend Prof. Stoldà in Zürich, die kort voor mijn vertrek uit Europa, zijn bekenden en zijn vroegere leerlingen om een gave voor 't ziekenhuis gevraagd had. Hoe dikwijls heb ik, als ik met de mannen onder 't bouwen arbeide, met dankbaarheid aan hem en de schenkers van deze gaven gedacht.

Over de tijd om me aan dit bouwen te wijden kon ik beschikken, omdat Dr. Goldschmid ondertussen 't grootste deel van de last der leiding over 't ziekenhuis op zich nam en de andere collega's de daardoor voor hen toenemende arbeid vriendelijk overnamen.

Daar ik toch de houten palen vervangen moest, maakte ik van deze gelegenheid gebruik om grond onder de gebouwen weg te nemen en de vloeren dieper te leggen om daardoor nieuwe ruimte te krijgen. In de nieuw gewonnen ruimte onder de zaal van de geopereerden bouwden we badkamers voor therapeutische doeleinden voor de zieken, die we al lang nodig hadden. Ook een kamer voor 't behandelen der zieken kregen we erbij. De ruimten onder het grote woonhuis zullen als magazijnen voor het bewaren van allerlei voorraden dienen. Omdat ze vloeren van beton hebben, zijn ze tegen termieten beschermd en daar alle openingen met fijnmazig ijzerdraadgaas voorzien zijn, is ook voor de ratten de toegang ge-

sloten. Zo gaat eindelijk de droom der verpleegsters in vervulling om voor die voorraden, die men hier in depôt hebben moet, niets van termieten en ratten te vrezen te hebben. Nog in de laatste maanden hebben we door deze schadelijke dieren grote verliezen geleden.

den van 't droge jaargetijde uitgeput was. Daar 't gebruik van rivierwater altijd 't gevaar voor dysenterie met zich brengt, hadden we reeds lang 't plan gehad een tweede bron op een plaats, die voor de ganse droge tijd water beloofde, te graven. Maar omdat 't graven en bemetselen van een bron

De nieuwe bron geeft water.

Omdat dit werk goed van stapel liep, vatten zuster Emma en ik moed, ook de vraag naar een nieuwe bron onder ogen te zien. In de maanden Juli, Augustus en September waren de zo talrijk geworden bewoners van 't ziekenhuis gedwongen, rivierwater te gebruiken, omdat 't in de grote betonreservoirs verzamelde regenwater niet voor zoveel mensen voor zo langen tijd voldoende was en de bron tegen 't mid-

voor niet-vakmensen altijd een moeilijk werk is, hadden we tot nu toe altijd ervan afgezien.

Nu begonnen we echter aan deze arbeid. Opdat er geen ongeluk bij 't graven zou gebeuren, was zuster Emma de hele dag er bij. 't Bemetselen van een 6 M. diepe bron maakten we wat gemakkelijker, doordat we geen gewone stenen namen — de inlandse metselaars verstaan de kunst niet van 't

bewerken van stenen — maar kleine blokken uit beton gegoten. Voorts stond ons in dit werk Zuster Elfriede Steuri bij. Zij bracht met een troep zwarten, die onder haar toezicht stonden, het zand en de stenen aan, die voor zo'n grote voorraad beton nodig waren.

Tegenwoordig zijn we bezig twee woonhuizen te vergroten, om nog drie kamers meer voor 't onderbrengen van doktoren en verpleegsters ter beschikking te hebben. Is dit gedaan, dan zullen alle gebouwen zich in goeden staat bevinden en zullen er voldoende vertrekken voor ons en de zieken voorhanden zijn. Als bouwwerk komen dan, naar we hopen, alleen nog de lopende reparaties in aanmerking, wat al niet zo weinig zal zijn. In 't vochtige tropenklimaat eisen de gebouwen veel meer onderhoud dan in de gematigde luchtstreken. Op een naburig zendingsstation moeten bijna van alle gebouwen de dakbalken vernieuwd worden!

* * *

In Mei keerde Zuster Mathilde Kottmann, die 't werk reeds sedert 1924 doet, als verpleegster voor de vierde maal naar haar arbeid terug. Einde Juli kwamen de Zwitserse dokter Armin Rutishauser en de Zwitserse verpleegster Gertrud Koch. Zuster Koch ondernam de reis voor de derde maal. De eerste keer kwam ze in 1929. In Oct. kwamen de Zwitserse arts Dr. Hans Zellweger en de Zwitserse verpleegster Erna Frischknecht.

In Mei vertrok Zuster Berthe Künzli (uit Uster, Zwitserland), in Juli Zuster Lydia Müller uit Bazel met verlof. In September scheepte zich een vrouwelijke arts Dr. Anna Wildikann uit Riga in.

Zuster Berthe Künzli had de goedheid op mijn verzoek gedurende haar tweede verblijf hier, ruim 3 jaar te blijven, omdat we vroeger geen plaatsvervangster voor haar hadden kunnen vinden. We zijn haar alle heel dankbaar daarvoor. Ze had de dienst in de operatie-zaal en was bovendien bezig in de apotheek, die zij uitstekend in orde hield.

Zuster Lydia was in de consultatiekamer bezig. De zwarte patiënten hielden heel veel van haar.

Aan de werkkraft van Dr. Wildikann werden zeer grote eisen gesteld, omdat ze een hele poos met een enkele collega 't werk, waarvoor eigenlijk drie doktoren nodig zijn, doen moest. Buitengewoon vermoeiend werd hun werk ook hierdoor, omdat ze 't toezicht op de afdeling der zwarte kraamvrouwen had, waardoor ze vaak geen nachtrust kreeg. Door alles, wat ze hier voor de vrouwen deed, heeft ze zich zeer verdienstelijk gemaakt.

In de hele omtrek was ze als tandarts bekend en gewaardeerd.

* * *

Helaas heeft 't ziekenhuis in de laatste tijd enige van zijn oudste en trouwste vrienden in Europa door de dood verloren. In Engeland stierven Mevr. Emilie Rieder, Mej. Mary Christian en Mej. Dorothy Mannering; in Zwitserland Dr. Hans Baur.

Mevr. Emilie Rieder had in 1924 aan haar enigen zoon toegestaan zijn studies gedurende een paar maanden te onderbreken om mij in Lambarene te komen helpen. Ook deed ze veel om door woord en geschrift mijn werk in Engeland bekend te maken. Mej. Mary Christian hoorde met haar nog in le-

ven zijnde zuster Alice tot de vrienden, die 't mij na de oorlog mogelijk maaken 't werk in Lambarene voort te zetten. Ter herinnering aan Mevr. Rieder en Mej. Christian dragen twee ziekenbarakken hare namen.

Toen in deze zomer Mej. Dorothy Mannering gestorven was, brachten haar vrienden ter harer gedachtenis een som bijeen, waaruit de bouw van de bron voor 't droge jaargetijde bestreden kon worden.

ders zich geen rekenschap geven en die toch niet ongedaan blijven mag. Hun huis was 't magazijn, waarin de uit Zwitserland komende zendingen bewaard en voor Afrika ingepakt werden. Opgewekt en flink verdroegen ze alle moeilijkheden, die voor hen uit al dit werk voortvloeiden.

Weinige weken voor mijn vertrek mocht ik 't voor Dr. Hans Baur bij een feest, dat zijn Bazelse gemeente naar aanleiding van zijn 25-jarig ambts-

Zuster Lydia met een pleegkind.

Dr. Hans Baur leerde ik na de oorlog kennen. Spoedig ontstond tussen hem en mij een warme vriendschap. Zijn zo eenvoudige en levende vroomheid maakte een diepe indruk op mij. Door zijn toedoen werden in Zwitserland de deuren voor mijn werk geopend. Alle desbetreffende vragen besprak ik met hem en ik dank aan zijn gezond oordeel menige waardevolle raad. Van zijn zo bezetten tijd offerde hij aanhoudend om het hem lief geworden werk te dienen. Ook zijn lieve vrouw stond hem bij in zijn werk voor ons. Beide namen ze zoveel tijdrovende, schijnbaar nietige arbeid op zich, waarvan de buitenstaan-

jubileum aan de Leonhardskerk hem bereidde, uitspreken, wat hij voor mij en mijn werk betekende. Nu zal de post mij niet meer de lieve brieven van hem brengen, waardoor ik zo verkwikt werd.

Enige tijd geleden werd mijn zwager Ds. Albert Woytt uit Oberhausbergen emeritus en legde ook zijn taak als penningmeester voor 't werk in de Elzas neer. Mijn medewerkers en ik danken hem van harte voor de grote arbeid, die hij met de hem eigen zaakkennis en nauwgezetheid op zo opofferende wijze sinds 1924 volbracht heeft.

Wij, die hier arbeiden weten 't, dat 't slechts de trouw der vrienden in Europa

is, die ons veroorlooft ons werk voort te zetten in deze zware tijd, waar zoveel andere ondernemingen der liefdadigheid dreigen onder te gaan. Wij allen danken hen daarvoor uit het diepst van ons hart en geven hun de verzekering, dat onze arbeid, hun liefde en steun, die wij mogen ondervinden, ten volle waard is. Want door die arbeid wordt hulp gebracht aan de inboorlingen van dit grote oerwoud-gebied.

ALBERT SCHWEITZER.

Van de reis naar Lambarene en de aankomst aldaar.

Brief van den nieuwen arts

Dr. Armin Rutishauser.

Lambarene. Einde Augustus '37.

De 2de Juli verliet ik Zwitserland. Het afscheid viel mij licht, waar zoveel nieuws en schoons mij wachtte.

In Straatsburg vond ik de verpleegster Gertrud Koch, die voor de derde maal naar Lambarene ging. Kisten en koffers met geneesmiddelen, verbandstoffen en andere voorraden voor het hospitaal, nemen wij als bagage mee; in de vrachthal van de boot in Bordeaux vonden we nog andere kisten, die als vrachtgoed vooruit waren gezonden.

Toen de boot afvoer, behoorden wij tot de weinigen, die van niemand op de kade daarbeneden een afscheidsgroet ontvingen. Ik was geheel vervuld van wat nu voor mij komen zou, de kennismaking met een mij gans onbekende natuur en een nieuwe werkkring, die zich voor mij opende, waarnaar ik al zo lang met verlangen had uitgezien.

Toen wij de Gironde uit waren, nam ons de wijde zee met haar lange golven op. Nadat ik één dag met ellendige hoofdpijn had rondgelopen, was ik voor het vervolg van alle narigheden van de zeereis af.

In Madera zag ik voor het eerst de tropische plantengroei. Op de reede lagen naast enige handelsboten drie Amerikaanse oorlogsschepen.

Na weinige dagen bereikten we Dakar bij voortdurend onaangenaam weer, nadat we de in nevel gehulde Canarische Eilanden voorbij waren gevaren. Met een prettigen reisgenoot ging ik de stad eens zien, nadat ik op het postkantoor brieven en prentkaarten met vreemdsoortige postzegels beplakt en mij daarbij de vreugde had voorgesteld van mijn postzegel-verzamelande vrienden bij de ontvangst ervan. In het stadsgedeelte der inlanders troffen we juist een volksfeest.

Bij het verdere verloop der reis bleef onze boot bij tijden zó dicht bij de kust, dat men de witte streep der branding en daarachter de groene wouden zag.

Op een morgen, toen de regen in stromen van den hemel gudste, vernamen we, dat we in de bocht van Duala waren. In vertraagde vaart schoof de boot enige boeien langs, om vervolgens, zonder dat er land te zien was, voor anker te gaan. Na enige tijd dook uit regen en mist een stoomboot op, die naast ons kwam liggen en de passagiers en goederen voor Duala aan boord nam. Op deze boot, waarop stinkende luipaardenhuiden, allerlei handwerk van zwarten en Japanse stoffen te koop werden aangeboden, kocht ik voor weinig geld een voorraad heerlijk riekende bananen. Om tijd te winnen

vaart de grote boot slechts tot in de bocht, en gaat niet tot Duala door, waarmee een hele dag verloren zou gaan.

Twee dagen later, diep in de nacht wierpen we het anker uit in de baai van Port Gentil. Van hun motorboot uit begroetten ons de Heer Ignaz Baumgartner en zijn vrouw, uit Zwitserland afkomstig, die sedert verscheidene jaren in Port Gentil wonen. Zij komen alle doktoren en verpleegsters, die daar voor het ziekenhuis van Lambarene aankomen, vriendelijk tegemoet. In hun boot voeren we dan van het hel verlichte schip in het donker op een zwart ding toe, dat de rivierboot „Adjame” bleek te zijn. Daarop brachten we de nacht door. Voor 't eerst in mijn leven moest ik nu onder een muskietennet kruipen. Lang wakker liggend zag ik in het midden van de nacht de boot, die ons van Europa gebracht had, als een vurige streep de rivierboot voorbijglijden en als een licht punt in de verte verdwijnen.

's Morgens ontving ik een rijke vergoeding voor de slapeloze uren. In het licht der opkomende zon de rode daken van Port Gentil te midden van kokos-palmen. In de verte rees het bos op uit het water. Een donkere streep aan het einde der baai toonde ons de ingang in de diepten van het woud.

Nu gingen we aan land. Begeleid door den Heer Baumgartner vervulden we de pas- en douane-formaliteiten. In de namiddag voer dan de rivierboot met ons op de Ogowe af. Het is een betrekkelijk smalle boot met twee dekken, die door achter aangebrachte raderen wordt voortgedreven. Het onderste dek is voor de zwarte, het bovenste voor:

de blanke passagiers.

Weldra voeren wij een der vele rivierarmen in. Langzamerhand verdwenen de mangrove-boomen van het mondingsgebied. Daarna was de rivier omzoomd door Pandanusbossen en velden van papyrus. Toen kwam het hoge oerwoud.

Toen de nacht na korte schemering inviel, ging ik naar den ouden stuurman, die met de pijp in de mond aan het stuurrad zat, zoals hij dat al sedert veertig jaar gewend is te doen. Toen steeg uit de hoge bomen een stralende maan op, die spookachtige schaduwen wierp en zich spiegelde in de golven der rivier. Lang bleef ik daarboven en verheugde me, dat ik nu al dieper en dieper indrong in dat land, waarheen mijn groot verlangen was uitgegaan.

Meermalen legden we aan bij kleine dorpen, om houtblokken op te laden, want op de rivierboot wordt met hout gestookt. Die nacht was ik maar kort in bed. Ik kon me niet verzadigen aan het heerlijke schouwspel, dat de tocht mij bood. Tegen de morgen zag ik voor het eerst apen in de vrije natuur. Een nijlpaard dook op om weldra weer in de rivier weg te zinken.

's Middags wees men mij in de verte de in blauwe nevel liggende heuvel van Lambarene, in welks nabijheid het doel der lange reis zich moest bevinden.

En dan het laatste deel van de tocht. Naast ons dook een motorboot op met drie ons toewuivende mensen. Het waren Dr. Goldschmid en twee verpleegsters, waarvan ik de éne, Zuster Rosa, al in Zwitserland had gezien.

Bij de landingsplaats stonden men-

sen in 't wit gekleed, onder hen Dr. Schweitzer. Bij 't verlaten van de boot drukten we onze toekomstige medewerkers in de schone arbeid der mensieliefde, de hand. Ook zwarten waren gekomen, om Zuster Koch, die ze reeds lang kennen, en den nieuwen dokter, te begroeten. Toen we vernamen, dat het de laatste tijd in het

onbeschadigd was. Nu werd de vracht in twee grote motorboten geladen, die door handelsfirma's uit Lambarene ter beschikking van het hospitaal waren gesteld. Wij voeren de rivier op en voeren dan na ongeveer drie kilometer een zij-arm binnen, waaraan het hospitaal ligt. Van de gebouwen van het hospitaal kon men niets zien, daar

Kisten en koffers voor het hospitaal.

Van de rivierboot worden ze overgeladen in boten die ze naar het hospitaal brengen.

ziekenhuis buitengewoon druk en inspannend geweest was, verheugden we ons, de oververmoeide doktoren en zusters te kunnen ontlasten.

Nu moesten we ons met de bagage bezig houden. De vele kisten en koffers werden uit de boot gehaald en voor de telling op een rij aan de oever gelegd. We ademden verruimd op, toen het bleek dat alles wat wij uit Europa meegenomen hadden, ter plaatse en

ze achter palmen en hoge tulpenbomen verscholen liggen.

Wegens de lage waterstand konden de motorboten niet landen aan de zandbanken, die in de droge tijd voor de oever van het hospitaal liggen. Zo moesten de mensen en de bagage eerst in grote kano's worden overgebracht. Stralend droegen de zwarten de kisten en de koffers op de zandbank en van hier in de huizen. Een der zwarten ging naar Zuster Meta, om

aan deze te vragen, tot welk „ras” de nieuwe dokter hoorde. Toen hij ten antwoord kreeg, dat hij een Zwitser was zoals de meeste pleegzusters, zei hij: „een goed ras”.

Naar het in Lambarene heersend gebruik, mogen de nieuw-gekomenen eerst twee of drie dagen voor zich zelve nemen, om alles eens rustig aan te zien. Zo ging ik de andere morgen op ontdekkingsstocht uit. Hoe verbaasde me de grote aanplanting, die zich ver in het binnenland uitstrekt en in het oerwoud overgaat. Heerlijke oliepalmen en machtige bananenstruiken staan door elkander heen. Daartussen enige gedeelten, die met koffie en cacao zijn beplant. Jonge vruchtbomen staan langs de wegen, die alle een naam hebben — een heet Oxfordstraat, daar hij aangelegd is door een verpleegster uit Oxford. — De vruchtbomen zijn met hekwerk van ijzerdraad tegen de geiten van het hospitaal beschut. Diep in het oerwoud drong ik niet binnen.

Bij mijn wandeling door de aanplanting kwam ik aan een eenzaam huis, onder heerlijke mango-bomen gelegen, dat in tijden van epidemie als isoleerbarak bestemd is. Nu wonen zwarten daarin, die genezen zijn van hun operatie en wachten op gelegenheid om naar hun dorp terug te keren.

Alles, wat ik zag, had voor mij de grote bekoring van het nieuwe. Ik verheugde me over de indrukken, die mij niet meer zouden verlaten.

In de nacht hoorde ik voor 't eerst het lawaaijerige concert van de Afrikaanse krekels, kikvorsen en vuurpaden op de zandbanken.

De uitgestrektheid van het hospitaal maakte grote indruk op me. Het be-

staat uit ongeveer veertig gebouwen. Tussen deze staan overal palmen en andere bomen, die heerlijke schaduw en weldadige koelte geven.

De inlanders, die in het hospitaal zijn, behoren tot verschillende stammen.

Toen ik de arbeid begon, werd mij als tolk de zwarte helper Dominik toegewezen, die sedert vele jaren hier is en de verschillende talen der inlanders en het hospitaalwerk grondig kent. Gewoonlijk neemt hij de dienst bij Dr. Schweitzer zelf waar.

Altijd nog moet ik mij verwonderen dat een enkel mens het vermocht, om in de loop der jaren in taaie arbeid dit grote werk te scheppen. Zowel de inrichting van het geheel als die van de onderdelen vind ik doeltreffend. Hoe groot en schoon dit werk van naastenliefde is, kan men eerst recht beoordelen, als men hier op de plaats zelve is en alles medeleeft. Men moet de mensen gezien hebben, hoe ze voor de operatie-zaal zitten en wachten op het ogenblik, waarop ze zich zullen nederleggen op die tafel, die hun bevrijding uit hun lijden brengen moet.

Dat onze medische kennis in vele gevallen niet meer helpen kan, voelt men hier bijna als iets, dat nog tragischer is dan in Europa, omdat de patiënten met zulk een blind en hooggespannen vertrouwen tot den dokter komen.

Maar ondanks de grenzen, die aan ons werken gesteld zijn, is het werk hier toch een onmetelijke zegen voor het land. Zovelen kunnen geholpen worden, die zonder onze aanwezigheid een langzame dood zouden moeten sterven onder onzegbaar lijden.

ARMIN RUTISHAUSER.

Mededelingen van Albert Schweitzer.

—o—

Mijn Adres.

Mijn adres is **Dr. Schweitzer, Lambarene**. Afrique Equatoriale Française, Bordeaux-Port Gentil.

Het beste is dat men de brieven enz. aan mijn permanent Europees adres, **Dr. Albert Schweitzer, Günsbach** (Elzas-Frankrijk) zendt, vanwaar ze mij geregeld en op de zekerste wijze worden nagezonden. Gaan de brieven direct naar Lambarene, dan moeten ze, als ik onderwijl ben teruggekeerd, naar Europa worden teruggezonden. Daardoor ontstaat niet alleen een grote vertraging, maar het is ook de vraag of ze dan wel in mijn handen komen. Tussen Europa en Lambarene krijgt een brief veel gelegenheid om verloren te gaan.

Terwijl het dus het beste is, de brieven per post naar Günsbach te zenden, verzoek ik bij deze, pakketten als vrachtgoed naar het adres **Dr. Albert Schweitzer, Speichergasse 2, Straatsburg** te sturen, want daar is de plaats, waar de voor Lambarene bestemde goederen worden bewaard en voor de doorzending naar Afrika worden omgepakt.

Directe vrachtzendingen naar Lambarene zijn niet mogelijk wegens de bijzondere verpakking voor de tropen en de gecompliceerde douane-verklaring.

Vriendelijk verzoek ik door een brief of briefkaart aan **Dr. Schweitzer, Günsbach** te voren mededeling te doen van alle zendingen naar Straatsburg. Dan zijn degenen, die daar voor mij de zaken voor het hospitaal verzorgen, op de hoogte en kunnen tijdig aan de afzenders eventuele mededelingen omtrent de afzending doen. Deze vooraf-

gaande kennisgeving is een grote verlichting van arbeid.

Wat ik vooral gebruiken kan.

Bijzonder welkom zijn mij in de eerste plaats: **gebruikt linnen of doeken** van elke soort, ook als ze gescheurd zijn, oude gummi-regenmantels, oude loden-jassen of mantels.

Allerlei **verduurzaamde levensmiddelen**, sardines, groenten en vruchten in blik of gedroogd, olie in fles of blik, **watten** en **verbandstoffen**.

Dit alles kan naar Straatsburg (adres **Dr. A. Schweitzer, Speichergasse 2**) verzonden worden.

Van apothekers-flesjes, tubes en doosjes heb ik nog zulk een voorraad voorhanden, dat ik verzoek, mij voorlopig daarvan niets te zenden.

Zwachtels en andere **verbandstoffen** kan men ook zenden naar **Mevr. Oberman—Oberman, Scheepstimmermanslaan 37a, Rotterdam (C.)**, die zoo vriendelijk is, voor de doorzending naar Straatsburg te zorgen.

Bijdragen en giften voor mijn arbeid gelieve men te zenden aan **Ds. A. J. Werner te Deventer, Giro no. 76818**, die ook gaarne, evenals de Heer J. Eigenhuis, Vonderlaan 22, Apeldoorn, inlichtingen over mij en mijn werk verstrekt.

Verzending van Nieuws uit Lambarene.

Daar ik niet in staat ben, zelf voor de verzending van Nieuws uit Lambarene te zorgen, kan het voorkomen, dat vele vrienden van het hospitaal, die een exemplaar moesten krijgen, er geen ontvangen. Ik vraag hun vriendelijk mij dit te vergeven en zich om een Exemplaar te wenden tot **Ds. Werner te Deventer**, waar ook nog enige vorige nummers

voorhanden zijn. Ook willen we gaarne aan adressen, die men ons meedeelt, geregeld deze blaadjes toezenden.

Verzoek om duidelijk schrift.

Ik verzoek allen, die mij schrijven, hun naam en adres duidelijk te schrijven. Het komt wel voor, dat ik voor een ontvangen gift niet kon bedanken, wijl ik, trots het aanwenden van alle moeite, naam en adres niet ontcijferen kon.

Verzoek om toegevendheid.

Op menige vriendelijke gift en brief heb ik verzuimd te antwoorden. Wees s.v.p. wat toegevend. Door het vele werk, dat ik te verrichten heb, zal ik nog wel langer daarin achterstallig blijven. Maar ik ben voor alle brieven heel dankbaar. Hoe vaak schenkt een vriendelijke brief mij weder frisse moed voor de arbeid..

Karakter mijner onderneming.

Mijn onderneming is geheel onafhankelijk en zelfstandig. Ze ontvangt noch van enig zendinggenootschap, noch van enige regering ondersteuning. Ze is bedoeld als een liefdedaad van mensen in Europa, wien de nood der van geneeskundige hulp verstoken zieken uit verre landen ter harte gaat, en ze hoopt op een offer van dankbaarheid der zieken, die in Europa door geneeskundige hulp gered werden.

ALBERT SCHWEITZER..

Een zilveren Jubileum.

April 1913—April 1938.

De 26ste Maart 1913 vertrok Albert Schweitzer met zijn vrouw voor 't eerst naar Lambarene, om zijn medische

Zendingsarbeid te beginnen voor de zieke negers van aequatoriaal Afrika. De maand te voren had hij zijn derde doktorsgraad, in de medicijnen, behaald. Zoo begon hij in April 1913 dus 25 jaar geleden, zijn arbeid van dienende mensenzinnelijkheid. Hij stichtte in Lambarene een schamel ziekenhuis en van alle kanten stroomden de zieken toe bij 't vernemen van de komst van een blanken dokter.

Bij zijn tweede verblijf in Afrika stichtte hij een nieuw hospitaal met tal van gebouwen en barakken, anderhalf jaar was hij bouwmeester, architect en 75 Hectare oerwoud werden door hem in cultuur gebracht, om arbeid en voedsel te hebben voor het steeds groeiend getal van zieken en begeleiders.

Nu is hij voor de zesde maal in Lambarene. Het ziekenhuis is overvol, drie doktoren en tien verpleegsters staan hem ter zij in zijn werk. Zijn ziekeninrichting omvat nu een 40-tal gebouwen en barakken, door hem zelf ontworpen en gebouwd. Onbegrijpelijk, wat één mens kan doen, als de Geest des Heren in hem is.

Het Handelsblad schreef dezer dagen ter ere van zijn jubileum: „Thans moeten velen, overal, ook in ons vaderland, de grootheid zien van een werk, dat naar zijn qualiteit van de allerhoogste orde is. Wij moeten een pelgrimstocht ondernemen door de woestijn der wereld, naar de oase. Hier is een bron van zelfverloochenende, heldere, frisse liefde”.

Gaarne zouden we een op bijzondere wijze uitgevoerd jubileum-nummer laten verschijnen van „Nieuws uit Lambarene”, maar wij weten, dat dit allerm minst naar Schweitzers geest zou zijn. We kunnen echter niet nalaten, uit naam van de zeer vele Hollandse vrienden van zijn persoon en werk, hier een woord van eerbiedige hulde en warme dankbaarheid uit te spreken voor dezen mens, die 25 jaren lang in onbezweken trouw en met een onbegrijpelijke werkkraft, zich geeft aan dit werk van zuivere mensenzinnelijkheid, gedra-

gen door zijn geloof en zijn roeping, boetend voor de zonden der blanken jegens het zwarte ras. God zegene hem, zijn arbeid en zijn medewerkers, zijn vrouw en kind, nog vele, vele jaren.

W.

Het Albert Schweitzer-fonds.

Het Albert Schweitzerfonds, gevestigd te Deventer, gesticht in 1930, stelt zich ten doel door kapitaalvorming een vasteren grondslag te leggen voor het liefdewerk te Lambarene, opdat het voortbestaan van deze noodzakelijk gebleken medische zendingsarbeid onder de primitieven in Afrika niet alleen meer afhankelijk zal zijn van toevallige baten en liefdegaven en Lambarene's ziekenhuis ook in de toekomst over vaste inkomsten zal kunnen beschikken.

Het bestuur van het Fonds bestaat uit de heren: A. de la Fontaine Verwey, Huize Tony, Laan Copes v. Catenburg 50, den Haag; C. J. ten Cate, notaris, Parkweg, Deventer; G. Oosterwijk, Schelmsche weg 48, Oosterbeek, na 1 Mei Epse, Gorssel, penningmeester; Jan Eigenhuis, letterkundige, Vonderlaan 22, Apeldoorn; A. J. Werner, predikant, Deventer.

Giften of bijdragen voor het Albert Schweitzerfonds te plaatsen op Giro-nummer 143643 ten name van: **Penningmeester v. d. „Stichting Albert Schweitzer-fonds, gevestigd te Deventer”**.

Portret van Albert Schweitzer.

Mevr. E. Mees—van Stolk te Rotterdam, heeft in Schweitzer's huis in Günsbach een welgelijkend portret van Schweitzer getekend. Zij was zo be-

reidwillig deze tekening ten behoeve van Lambarene af te staan. De heer **Bellevide, fotograaf, Tibbensteeg, Deventer**, heeft van deze tekening keurige foto's gemaakt, die hij beschikbaar stelt voor f 0.25 per stuk. Ook zijn andere foto's van Schweitzer en vergrotingen van deze aan hetzelfde adres verkrijgbaar. Alle op foto's en vergrotingen gemaakte winst stelt de fotograaf Bellevide al sinds jaren ter beschikking van het liefdewerk te Lambarene.

Lichtbeelden.

Tal van mooie lichtbeelden (lantaarnplaatjes) hebben wij ter beschikking over Schweitzers arbeid, het ziekenhuis met al zijn gebouwen, patiënten en hun behandeling, natuur en mensen in Afrika. Zo men deze lichtbeelden wenst te gebruiken ten voordele van Schweitzers arbeid, gelieve men zich daarvoor te wenden tot den heer **W. F. Smits, architect, Veenweg 74, Deventer**.

Van het boekje „Albert Schweitzer naar zijn waarde geschat” uit het Duits en Frans vertaald, een verzameling schetsen over Schweitzers persoon en arbeid door vrienden en medewerkers, zijn nog enige exemplaren beschikbaar bij den uitgever Kluwer te Deventer à f 0.75 per ex.

Het bekende werkje: Godsdienstoefening in het ziekenhuis te Lambarene, door Albert Schweitzer, is nog steeds voor f 0.25 per ex. te verkrijgen bij Ds. A. J. Werner te Deventer; eveneens Ojembo, de Schoolmeester van het Oerwoud door Albert Schweitzer (f 0.25) Al deze werkjes zijn uitgegeven ten bate van Schweitzers liefdeswerk.